

FOCUS

Het corporatisme in België 1886 - 1944

(1).

Het corporatisme was in het interbellum, vooral in de jaren dertig, een wijd verspreide ideologische stroming. Het werd beschouwd als oplossing voor de maatschappelijke crisis waarmee de Europese staten worstelden. In een aantal landen bleef het niet bij theoretische bespiegelingen, maar werd het corporatisme ook in de praktijk omgezet. Dat was het geval in Zweden, Nederland en Frankrijk. Daar kreeg het corporatisme vorm in een democratisch kader. In de fascistische en autoritaire regimes zoals Italië, nazi-Duitsland, Oostenrijk en Portugal daarentegen was het corporatisme een van de centrale elementen van de anti-democratische staatsvorming.

België had eveneens een sterke corporatieve stroming in de jaren dertig. Aan dit fenomeen werd nog geen systematisch onderzoek gewijd. Over de werking van het corporatisme dat de nazi's tijdens de bezetting invoerden tasten we zelfs volledig in het duister. Niettemin is een uitgebreid onderzoek van het fenomeen corporatisme noodzakelijk, niet alleen om greep te krijgen op het verschijnsel zelf, maar het corporatisme reveleert veel over andere aspecten van het maatschappelijk leven, bv. over vakbonden en patroonsorganisaties en over de economische collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog. Bovendien zijn er de jongste jaren talrijke nieuwe archieven aan het licht gekomen die toelaten bv. het onderzoek over de besluitvorming verder uit te diepen. Ik kreeg bv. inzage in het volledige archief van de Société Générale. De Bureauverslagen van de B.W.P. die het AMSAB opdiepte, geven een nieuwe kijk op de werking van de B.W.P. en de houding van een aantal van haar leiders.

Het onderzoek van het corporatisme is echter een hachelijke onderneming: het was een veelvormig fenomeen. De onderzoeker moet een aangepaste methode uitwerken om te vermijden dat hij door het bos de bomen niet meer ziet.

1. Aanpak en methode.

Het corporatisme is niet gemakkelijk definieerbaar. Algemeen kan gesteld worden dat het verwijst naar een maatschappij-model waarin gestreefd wordt naar klassensamenwerking. Deze wordt gerealiseerd door kapitaal en arbeid samen te brengen in speciale organen, corporaties genoemd. Voor klassenstrijd en staking is in het corporatisme geen plaats. Een tweede centraal element in de corporatieve ideologie is het subsidiariteitsbeginsel. Volgens dit principe moeten er tussen staat en individu speciale

organen opgericht worden (corporaties) naar dewelke de staat zijn bevoegdheden op sociaal-economisch vlak delegeert. Corporatisme is bijgevolg zowel anti-individualistisch als anti-etatistisch. Tot zover de principes. In de praktijk liep het vaak anders. Het corporatisme dat in Italië tot stand kwam was bv. een uitgesproken staatscorporatisme.

Er dient een onderscheid gemaakt te worden tussen drie soorten corporatisme: politiek corporatisme, sociaal corporatisme en economisch corporatisme, de twee laatste varianten waren vaak gekoppeld. Politiek corporatisme verwijst naar een systeem waarbij de wetgevende macht wordt uitgeoefend op corporatieve basis: in de meest extreme varianten ervan wordt het parlement niet langer verkozen op individualistische grondslag, maar krijgen kapitaal en arbeid elk een deel van de parlementszetels toegewezen. Een dergelijke belangenvertegenwoordiging ging vaak gepaard met een versterking van de uitvoerende macht. Gematigder vormen van politiek corporatisme bestonden erin de wetgevende bevoegdheden van het parlement geheel of gedeeltelijk te delegeren naar de corporatieve organen of naast het parlement adviesraden op corporatieve basis ("economische raad") op te richten. De doelstelling van het sociaal corporatisme was het behoud van de sociale vrede, door de collectieve arbeidsverhoudingen te institutionaliseren (paritaire overlegorganen, statuut voor de CAO enz.) of stakingen te verbieden en sociale conflicten te laten beslechten door een zgn. "arbeidsmagistratuur".

Het economisch corporatisme tenslotte was erop gericht de vrije concurrentie te beperken door het economisch leven te laten reglementeren door de patronale organisaties of economische raden waarin ook de vakbonden zitting hadden.

Binnen deze types van corporatisme bestond nog een grote verscheidenheid. Bijna elke groep stond een ander corporatisme voor, minder of meer autoritair, met minder of meer nadruk op het politieke, het sociale of het economische. In de eerste fase van het onderzoek moesten deze verschillende vormen en nuances van het corporatisme aangeduid worden, want precies de onderlinge verschillen waren van doorslaggevend belang. Bij een dergelijke beschrijvende aanpak kon het natuurlijk niet blijven: het kwam er vooral op aan te verklaren waarom een bepaalde groep een specifieke invulling aan het corporatisme gaf. Hiervoor moest de band gelegd worden met de politieke, economische en sociale realiteit. Machtsverwerving en machtsbehoud van een bepaalde groep waren steeds de

concrete inzet van het corporatieve debat. Voor de verklaring van het corporatisme konden we een beroep doen op de onderzoeksresultaten van de politieke sociologen van het "neocorporatisme" (P. Schmitter, G. Lehbruch, L. Panitch, W. Grant), die sedert het midden van de jaren zeventig het ontstaan en de werking van het zgn. "neocorporatisme", bij ons meestal betiteld als overlegeconomie, onderzocht hebben. Hoewel de historische onderbouw van hun concepten vaak nog niet voldoende uitgediept is, hebben zij toch al interessante inzichten bijgebracht omtrent de oorsprong en de ontwikkeling van het corporatisme. Centraal in hun analyse is de vaststelling dat het corporatisme een middel was om de arbeidersbeweging, die na de Eerste Wereldoorlog aan politiek en maatschappelijk belang won, te integreren in het politiek en economisch systeem of haar integendeel uit te schakelen. Anderzijds stelden zij vast dat de arbeidersbeweging ook gewonnen was voor bepaalde varianten van het corporatisme. De sociaal-democratische en katholieke ideologie speelden in dit aanvaardingsproces een belangrijke rol. We hebben deze hypothese als uitgangspunt genomen voor onze studie.

2. Het corporatisme in de jaren dertig : een anti-climax.

België heeft een corporatieve traditie die teruggaat tot het laatste kwart van de negentiende eeuw, maar de grote bloeiperiode van het corporatisme was ongetwijfeld de jaren dertig. De encycliek *Quadragesimo Anno* gaf aan de corporatieve discussie een nieuwe impuls terwijl de economische crisis een gunstige voedingsbodem was voor corporatieve experimenten.

Het corporatisme dook in de jaren dertig in verschillende varianten op. De meest radicale was het politiek corporatisme. De voornaamste protagonisten ervan waren te vinden in de katholieke wereld. Sedert de jaren twintig voerden de zgn. "reactionaire katholieken" campagne tegen de democratie die ze wilden vervangen door een autoritair-corporatief regime. Deze "reactionairen" opereerden aan de rand van de rechtervleugel van de katholieke partij, de Federatie van Kringen en verspreidden hun ideeën via kranten en tijdschriften zoals de *Revue Catholique des Idées et des Faits*. De reactionairen waren onverzoenlijke tegenstanders van het parlementaire stelsel. Hun kritiek viseerde de liberale fundamente van de politieke democratie. Met het parlementaire stelsel, dat gegroeid was uit de Franse Revolutie konden deze reactionairen zich uit religieuze overweging niet verzoenen. Alleen een hiërarchische standenmaatschappij op corporatieve basis naar middeleeuws model kon hun goedkeuring wegdragen. Concreet pleitten zij ervoor om het parlement verkozen op

basis van het E.A.S. te vervangen door corporatieve Kamers met uitsluitend raadgevende bevoegdheid.

Dit politiek corporatisme was een reactie op de politieke democratisering die zich na de Eerste Wereldoorlog met de invoering van het enkelvoudig algemeen stemrecht voor mannen (E.A.S.) had doorgezet. Een deel van de conservatieven heeft die democratisering nooit verwerkt. Zij vreesden dat in het parlement een progressieve meerderheid zou ontstaan die afbreuk zou doen aan de prerogatieven van de bezitters, al was het maar door de uitbreiding van de sociale wetgeving. Het politiek corporatisme was erop gericht de politieke invloed van de arbeidersklasse structureel uit te schakelen. In een corporatief parlement zouden de arbeiders in het beste geval slechts op de helft van de afgevaardigden kunnen rekenen.

Het reactionaire anti-democratische gedachtegoed leefde in de jaren dertig verder. De meest markante vertegenwoordiger was Charles Anciaux, die zelfs een *Revue de l'Ordre Corporatif* stichtte om zijn ideeën te verspreiden. Het politiek corporatisme drong nu ook door tot de Federatie van Kringen. Voorzitter Paul Segers, maar vooral Paul Crokaert, een exponent van de middenstand, ontpopten zich als virulente critici van de parlementaire democratie en namen de corporatieve modellen van de reactionairen grotendeels over. Hun ideeën werden evenwel niet door alle leiders van de Federatie gedeeld. Bovendien stuitte het radicale politieke corporatisme op het verzet van de christelijke en socialistische arbeidersbeweging, en van de liberale partij. Ook bij de liberalen waren voorstanders te vinden van autoritair-corporatieve oplossingen, maar de partij in haar geheel bleef voorstander van de verruimde parlementaire democratie en verdedigde de liberale fundamente ervan met bijzonder doordachte argumenten. Vooral ULB-hoogleraar Herbert Speyer speelde hier een eerste rangrol. Hij was een overzoenlijk tegenstander van het politiek corporatisme maar was van oordeel dat de belangengroepen direct bij het politieke beleid moesten betrokken worden, zonder afbreuk te doen aan de soevereiniteit van het parlement. "Raden van Bijstand", gespecialiseerde raden bv. een economische raad, met specialisten en vertegenwoordigers van vakbonden en patronale organisaties zouden de wetgeving op hun terrein uitwerken, maar het parlement zou nog altijd zijn goedkeuring moeten geven. Deze beperkte vorm van politiek corporatisme werd aanvaard door de drie traditionele partijen en de vakbonden, die hoopten via een economische raad rechtstreeks betrokken te worden bij de politieke besluitvorming. Speyers "Raden van Bijstand" werden in 1937 opgenomen in de aanbevelingen van het "Studiecentrum voor de Hervorming van de Staat" (CERE).

Minder ambitieus, maar realistischer waren de voorstellen over het sociaal-economisch corporatisme. Hier waren de christelijke arbeidersbeweging, vooral het A.C.V. en de katholieke patroonsorganisaties de grote voortrekkers. Ook de socialistische vakbond bleef niet ongevoelig voor het corporatisme. Tussen het corporatisme van deze groepen bestonden grote verschillen.

Het katholieke patronaat was georganiseerd in een Vlaamse (L)A.C.V.W. en een Waalse vereniging (APIC). Het Vlaamse katholieke patronaat pleitte, bij monde van haar ideoloog René Goris voor een autoritair corporatisme zoals in Italië bestond : eenheidsorganisaties van patroons en arbeiders met quasi verplicht lidmaatschap zouden het corporatieve systeem schragen. Stakingen en lock-outs waren verboden; sociale conflicten werden beslecht door een arbeidsmagistratuur. De corporaties, paritaire organen met vertegenwoordigers van de eenheidsvakbond en het eenheidssyndicaat van werkgevers legden lonen en arbeidsvoorwaarden vast. Op termijn zouden de corporaties ook een deel van het parlement verkiezen. Over economische materies beslisten de patroons alleen. Economische reglementering werd noodzakelijk geacht om de concurrentie binnen de perken te houden maar van syndicale inspraak, ook al bleef die beperkt tot adviesrecht, kon in deze materie geen sprake zijn. APIC stelde zich minder onverzoenlijk op tegenover de vakbeweging. Economische medezeggenschap was niet verwerpelijk omdat het de syndicaten tot een meer gematigde opstelling zou aansporen en zo kon bijdragen tot het behoud van de sociale vrede. Die zou vooral gewaarborgd worden door de vakbonden te verplichten de rechtspersoonlijkheid aan te nemen zodat ze aansprakelijk konden gesteld worden voor de schade veroorzaakt door een staking tijdens de looptijd van de CAO.

Het Vlaamse katholieke patronaat deed in 1936 afstand van zijn radicale corporatieve programma en schaarde zich achter een voorontwerp van wet over de bedrijfsorganisatie van Henri Velge, juridisch adviseur van APIC.

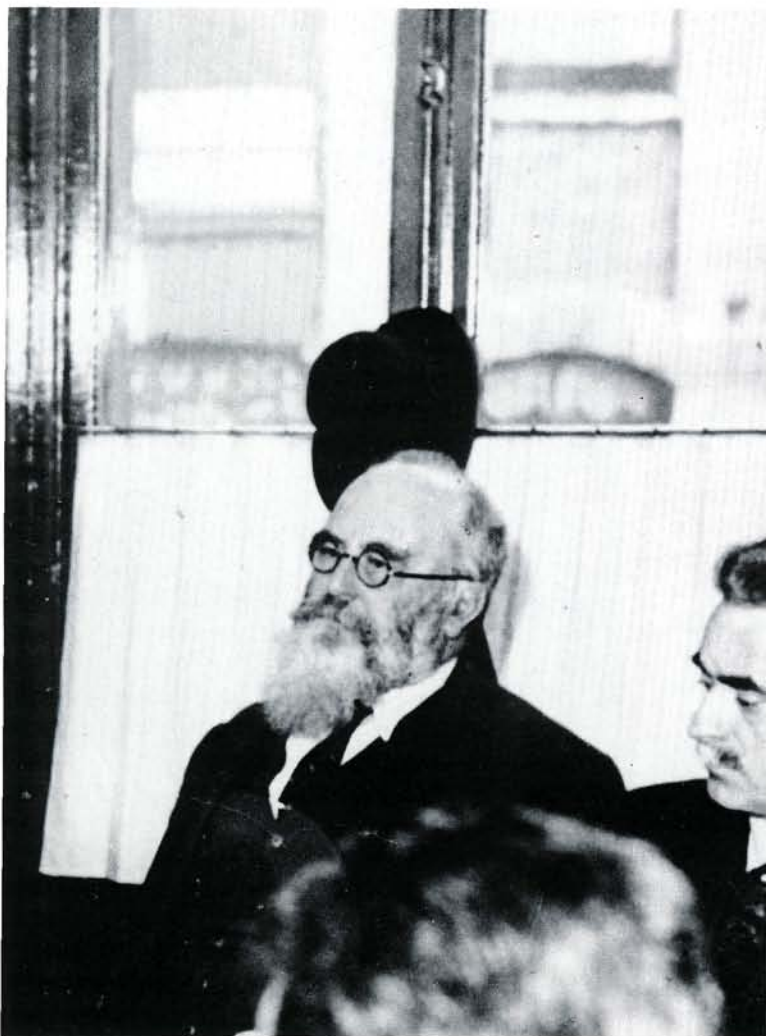
Het corporatisme van het katholieke patronaat was eveneens een reactie op de politieke en sociale democratisering die zich tussen 1918 en 1922 had doorgezet. Het was er niet alleen op gericht de sociale vrede te handhaven. Die werd volgens vele patroons bedreigd na de schrapping van art. 310 uit het strafwetboek. Dat artikel beschermdde de vrijheid van arbeid en was een ernstige hin-

Leon Delsinne : links verzet tegen het corporatisme.

derpaal voor de staking. Beslissingen over sociaal-economische materies zouden daarenboven onttrokken worden aan het parlement en toegespeeld worden naar het corporatieve circuit. Het gevaar voor beslissingen van het parlement die de sociale en economische belangen van de burgerij aantastten, was minder groot. Het corporatisme van de katholieke patroons was geen rechtstreekse aanval op de democratie zoals het autoritaire politieke corporatisme, maar was toch bedoeld om het democratiserend effect van het E.A.S. te beperken.

Het A.C.V. heeft zich nog meer dan het katholieke patronaat ingespannen om het corporatisme te propageren. De invulling die het A.C.V. eraan gaf was echter specifiek. De basis van de doctrine werd gelegd in de jaren twintig met het programma van bedrijfsorganisatie. Het was een radikaal pleidooi voor economisch medebeslissingsrecht van de vakbonden op sectorieel niveau. In de jaren dertig hernam het A.C.V. dit radicale programma en vulde het verder aan. Het was niet vrij van dubbelzinnigheid omdat de eis voor economische medezeggenschap niet altijd even radikaal werd ingevuld. Het werd hoe langer hoe

Louis De Brouckère : Moeder van de marxistische orthodoxie tegen elke corporatistische nieuwlichterij.

duidelijker dat de A.C.V.-leiding genoeg nam met adviesrecht over economische materies. Op sociaal vlak pleitte het A.C.V. voor de veralgemening en juridische omkadering van het sociaal overleg. Paritaire comités moesten in alle sectoren ingericht worden en de CAO's kregen een statuut zodat ze juridisch afdwingbaar werden. Net zoals APIC was het A.C.V. voorstander van rechtspersoonlijkheid voor de vakbonden om de sociale vrede te waarborgen. De optie voor het corporatisme had bij de katholieke vakbond zowel ideologische als structurele grondslagen. Corporatisme en klassenverzoening behoren tot de kern van de christelijke syndicale doctrine sedert haar ontstaan. Het A.C.V. hoopte dat in een systeem van bedrijfsorganisatie (deze term werd bij het A.C.V. gebruikt als synoniem voor corporatisme om associaties met de fascistische varianten ervan te vermijden) de CAO's beter zouden nageleefd worden en meer werknemers van de voordelen ervan konden genieten door de uitbreiding van het overleg. Tenslotte zou een bedrijfsorganisatie ervoor zorgen dat de vakbonden ook economische en politieke macht verwierven.

Bij de socialistische vakbond verliep de aanvaarding van het corporatisme niet probleemloos, hoewel het een integrerend onderdeel was van het demanisme. Elke vorm van corporatisme, hoe beperkt ook, stuitte aanvankelijk (1935) op het verzet van de linkervleugel, waarvan Louis De Brouckère en Léon Delsinne de voornaamste woordvoerders waren. Zij werden gesteund door kleine centrales die geen overleghetraditie hadden of voor wie dat overleg een teleurstellende ervaring geweest was (tram, boek, kleding). De grote centrales zoals de metaalbewerders, de mijnwerkers en de algemene centrale waren wel voorstanders van een bedrijfsorganisatie op voorwaarde dat het recht om te staken niet op de helling werd gezet. Daar lag het fundamentele verschil met het A.C.V. Van rechtspersoonlijkheid voor de vakbonden kon voor de socialistische vakbond geen sprake zijn. De voorstanders van de bedrijfsorganisatie wonnen uiteindelijk het pleit binnen de socialistische vakbond. Zoals bij het A.C.V. speelden in dit aanvaardingsproces ideologische en structurele elementen een rol. De niet aflatende propaganda voor het corporatisme van Jef Rens, de demanistische nationaal secretaris van het Belgisch Vakverbond (B.V.V.) was ongetwijfeld van belang. Anderzijds was de beperkte

bedrijfsorganisatie waar de socialistische vakbond zich mee akkoord kon verklaren niet meer dan de consecratie van de overlegstrategie die precies bij de grote centrales dominant was sedert de jaren twintig. Een bedrijfsorganisatie zou bovendien economische macht geven aan de vakbeweging, een argument dat vaak uitgespeeld werd door Jef Rens en menig syndicaal leider bekoorde.

In 1935 werd het corporatisme opgenomen in de regeringsverklaring maar concrete resultaten lieten op zich wachten. Pas in 1938 kwam er een wetsontwerp tot stand (het ontwerp Heymans), een compromis waarin vooral aan de socialistische eisen voldaan werd. Het was een minimalistisch ontwerp zonder ernstige beperkingen voor het stakingsrecht. Het ontwerp haalde nooit de parlementaire bespreking. In feite was het een doodgeboren kind. Een gelijkaardig voorontwerp van wet was in 1937 voor advies voorgelegd aan vakbonden en patronale organisaties. Het Comité Central Industriel (C.C.I.), het centrale patroonsverbond, wees een bedrijfsorganisatie van de hand omdat ze de syndicale macht al te zeer zou uitbreiden.

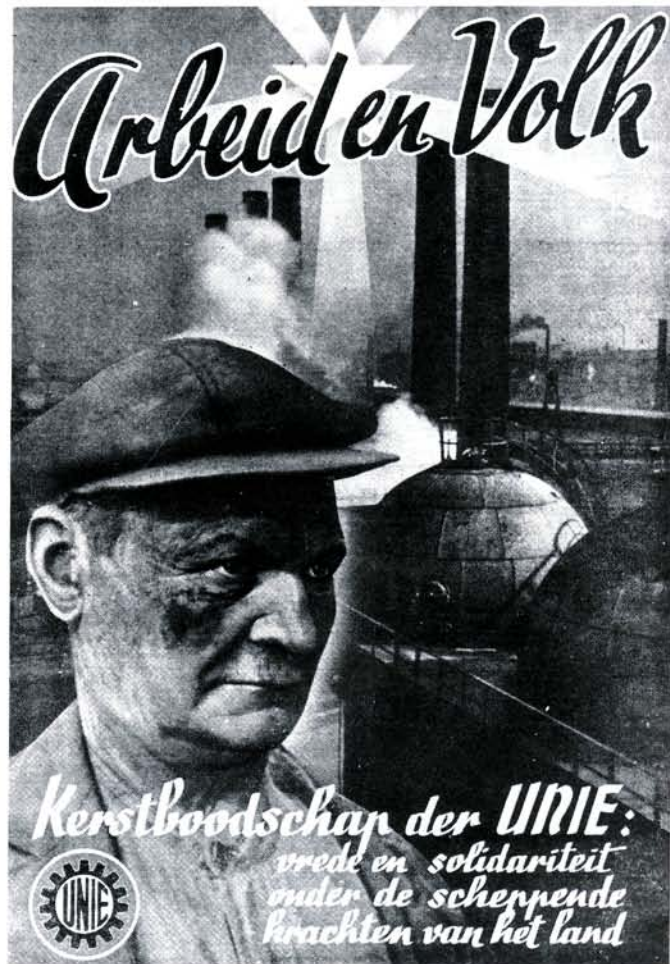
Het corporatisme was in de jaren dertig dus een doodlopend spoor, wat niet betekent dat de aantrekkingskracht ervan helemaal verdwenen was. Tijdens de bezetting dook het opnieuw op, zij het onder andere gedaanten.

3. Het corporatisme tijdens de bezetting.

In de ontwikkeling van het corporatisme tijdens de bezetting moet een onderscheid gemaakt worden tussen de periode voor en na de herfst van 1941. Na de Duitse inval waren velen ervan overtuigd dat de democratie ten dode opgeschreven was en de Nieuwe Orde haar hegemonie over Europa zou vestigen. In deze gewijzigde politieke context onderging het corporatisme wijzigingen in autoritaire zin. Het politiek corporatisme won aan belang. Het beste voorbeeld hiervan was de grondwet die Henri Velge in de zomer van 1941 in opdracht van Laken opstelde. Het politiek systeem zou gegrondvest worden op christelijke en corporatieve grondslagen. De volksvertegenwoordiging zou gerekruteerd worden op corporatieve basis en veel invloed verliezen ten voordele van de Koning. Velge pleitte nu, zoals Goris in de jaren dertig voor een strafrechtelijk verbod van staking en lock-out en een corporatisme op basis van eenheidsorganisaties van werknemers enerzijds en werkgevers anderzijds. De syndicale unie, één van de etappes in de vorming van de UHGA, de Unie van Hand- en Geestesarbeiders, moest in dit schema ingepast worden.

Bij de Vlaamse katholieke patroons dook het model uit het begin van de jaren dertig opnieuw op in het corporatief manifest dat René Goris in augustus 1940 redigeerde. Hij legde meer de nadruk op de politieke component en zag de corporatieve hervorming expliciet als de eerste stap in de opbouw van de Nieuwe Orde.

Het C.C.I. van zijn kant stelde voor om het sociaal overleg op een nieuwe leest te schoeien, zonder vakbonden. Een getrappt stelsel van organen, op basis van fabrieksraden met arbeidersafgevaardigden die de patronale goedkeuring konden wegdragen maakte dit mogelijk. Dit plan vond in verschillende bedrijven daadwerkelijk navolging. Bij de vakbonden was het corporatisme evenmin verdwenen. Het stond centraal in de discussie over de eenheidsvakbond. De A.C.V.-ers die in het spoor van August Cool pleitten voor medewerking aan het eenheidsyndicalisme verantwoordden hun beslissing door erop te wijzen dat het een eerste stap was in de richting van de opbouw van een corporatieve orde. Het corporatief manifest van René Goris stond hiervoor model en was de leidraad voor de A.C.V.-strategie tot op het moment dat het plan van Dr. Voss voor de syndicale eenheid de Belgen alle speelruimte ontnam. Toen de UHGA eenmaal gesticht

1ste JAARGANG

DECEMBER 1941 **

PRIJS 1.50 FI

*Vrede aan arbeiders en patroons van goede wil':
een corporatistische Kerstboodschap van de Unie
der Hand- en Geestesarbeiders.*

was, beschouwde August Cool haar nog als een instrument om de corporatieve orde op te bouwen.

De socialistische syndicale leiders die meewerkten aan de UHGA argumenteerden eveneens dat de eenheidsvakbond de eerste steen was van een corporatieve orde en dat, gezien de instemming van het B.V.V. met het corporatisme in de jaren dertig, medewerking aan de UHGA volledig in de lijn lag van de vroegere ideologische opties.

Bij deze gepeioneerde continuïteit passen enkele kanttekeningen. De socialistische vakbondsleiders die zich verscholen achter de goedkeuring van een beperkte vorm van bedrijfsorganisatie in de jaren dertig om hun onvoorwaardelijke collaboratie te legitimeren namen een loopje met de waarheid. Het beperkte corporatisme dat de socialistische vakbondsleiders op het einde van de jaren dertig onderschreven, had niets gemeen met het nazistische stelsel van arbeidsverhoudingen, waar het B.V.V. overigens een heftige campagne tegen gevoerd had.

Voor het A.C.V. is de vraag naar de continuïteit moeilijker te beantwoorden. Op het eerste gezicht is de optie voor het autoritaire corporatisme uit het manifest van René Goris niet verenigbaar met het programma van bedrijfsor-

Hoogdagen van het corporatisme : de Unie der Hand- en Geestesarbeiders.

organisatie uit de jaren dertig. Een strafrechtelijk verbod van staking en lock-out stond toen bv. niet op het verlanglijstje. Toch zou het verkeerd zijn de instemming met een autoritair corporatisme in 1940 te beschouwen als een radikale breuk met de doctrine uit de jaren dertig. De bedrijfsorganisatie was immers slechts een minimumprogramma. Bij de beoordeling van de fascistische corporatieve experimenten (waarmee het A.C.V. zich niet wenste te identificeren) en bij de discussie over het politiek corporatisme was immers gebleken dat het ideaal van het A.C.V. een organisch-corporatieve samenleving was, waar geen plaats was voor stakingen en klassenstrijd. Na de Duitse inval wezen alle elementen erop dat er kansen waren om deze maatschappijvorm in de praktijk te brengen. Deze ideologische drijfveer was ongetwijfeld het voornaamste motief voor het optreden van August Cool en zijn medestanders. De veranderende politieke krachtsverhoudingen waren er de oorzaak van dat de onderhuidse maximalistische corporatieve stroming uit de jaren dertig tijdens de bezetting dominant werd.

Al deze corporatieve plannen bleken een maat voor niets. De nazi's voerden een staatscorporatisme in zoals dat ook

in Duitsland bestond. De comités voor sociale experts vervingen de paritaire comités, maar van overleg was niet langer sprake. Lonen en arbeidsvoorwaarden werden op een autoritaire wijze vastgelegd en ondergeschikt gemaakt aan de prijzenpolitiek van de bezetter.

Het corporatisme werd het meest doorgedreven in de economische sector. Kort na de capitulatie ontstonden de warencentrales. Ze werden belast met de verdeling van de grondstoffen en de rationele aanwending van de industriële producten. In het voorjaar van 1941 werden de warencentrales aangevuld met het stelsel van de "groepen", publiekrechtelijke eenheidsorganisaties van werkgevers op sectoriële basis. Het patronaat werkte mee aan de uitbouw van deze organisaties. Concurrentiemotieven en ideologische overwegingen speelden mee in deze beslissing, maar de voornaamste drijfveer was van economische aard. De werkgeversorganisaties meenden dat medewerking aan het Duitse corporatisme essentieel was om de Belgische economische belangen te vrijwaren. Dit begrip verwijst niet in de eerste plaats naar het verzekeren van de voedselbevoorrading van het land, het vermijden van deportaties van arbeidskrachten of het zoveel mogelijk beperken van leveringen aan Duitsland, zoals het Galopin-comité na de oorlog argumenteerde. Van bij het begin van de bezetting waren de leidende economische kringen in de eerste plaats bekommerd om het productieapparaat heelhuids door de oorlog te loodsen en de concurrentiepositie, gebaseerd op export aan lage prijzen, na de oorlog te vrijwaren. Een analyse van het beleid in vier sleutelsectoren, de mijnen, de metaal, de textiel en de bouw, bevestigt deze stelling. In de laatste sectoren was er weinig terughoudendheid om te leveren aan de vijand, ook als het ging om producten met een militair nut. In de mijnen en de metaal lagen de kaarten anders : daar werd geprobeerd om in ruil voor export van industriële producten voedsel te verkrijgen, zoals het Galopin-comité voorschreef. Na enkele maanden was het al duidelijk dat de Duitsers niet bereid waren de voedselbevoorrading van het land te verzekeren en de economische uitputting van het land verergerde naarmate de oorlog vorderde. Dit bracht in de houding van de industriëlen echter geen fundamentele wijziging. In de mijnen werden steeds meer kolen gedolven voor de Duitsers die een prijs betaalden die de mijnen op de rand van het financiële bankroet brachten. Toch slaagden de mijnpatroons erin alle exploitaties open te houden en de arbeiders en de staat gedeeltelijk te laten opdraaien voor de kosten van hun economische politiek. In de siderurgie was de situatie gelijklopend. In de hoofdgroepering metaalverwerkende nijverheid, geleid door Léon Bekaert werd een alternatieve strategie gevolgd. In de metaalconstructie werd

geopteerd voor de aanpassing en de modernisering van het productieapparaat. De Duitse bestellingen, die noopten tot specialisatie, droegen hiertoe bij. De deelname aan het Duitse corporatisme heeft de patroons dus geen wind-eieren gelegd : het productieapparaat kwam heelhuids door de oorlog en een integratie van de Belgische economie in de Duitse, wat een verhoging van het prijsniveau zou impliceren werd vermeden. Anderzijds heeft de deelname aan het Duitse corporatieve experiment de patronale organisaties versterkt : ze konden hun organisatiestructuur verbeteren en de vroegere dissidenten werden door het verplicht lidmaatschap ook gedwongen om aan te sluiten. De werkgeversorganisaties werden nooit ontbonden, terwijl de autonome vakbewegingen van het toneel verdwenen. In de plannen die het licht zagen voor de voorbereiding van de naoorlog probeerden de patroons die voorsprong te verzilveren.

4. De voorbereiding van de naoorlog.

De voorbereiding van de naoorlog werd een aandachtspunt vanaf de herfst van 1941. Op dat moment was een Duitse eindzege geen absolute zekerheid meer en werd rekening gehouden met een volledig of gedeeltelijk herstel van de democratie. De invulling van het corporatisme onderging weer een mutatie als gevolg van de gewijzigde politieke krachtsverhoudingen. Het autoritaire politieke corporatisme verdween meer naar de achtergrond en er werd opnieuw voor gepleit om de belangengroepen dichterbij de politieke besluitvorming te beslechten d.m.v. een stelsel van raden die meestal alleen adviserende bevoegdheid kregen. De vakbonden grepen terug naar hun corporatieve programma uit de jaren dertig. Het A.C.V. hield echter nog lang vast aan een meer autoritair corporatisme met stakingsverbod en een arbeidsmagistratuur.

Aan patronale zijde had de oorlog de meeste sporen nagelaten. De werkgevers vormden geen hecht blok. Twee fracties stonden tegenover elkaar. De conservatieve vleugel, waartoe het mijnpatronaat, de Société Générale en afgevaardigd-beheerder G.L. Gérard van het C.C.I. behoorden waren geen voorstanders van een vergelijk met de vakbonden. Er mochten met de syndicaten geen bindende afspraken gemaakt worden over de naoorlogse loonpolitiek, sociale verhoudingen en de bedrijfsorganisatie. De patroons moesten integendeel proberen om het structureel overwicht dat ze tijdens de nazi-bezetting verworven hadden te behouden. Galopin pleitte er zelfs voor om tot drie jaar na het einde van de bezetting stakingen te verbieden en sociale conflicten te onderwerpen aan arbitrage. Het Duitse staatscorporatisme moest na de oorlog behouden blijven. In de groepen waren immers alleen patroons vertegenwoordigd, zo kon vermeden worden dat

het corporatisme een instrument werd om de vakbonden economische medezeggenschap te geven.

De modernistische vleugel van het patronaat, waarvan Léon Bekaert de spil was en waartoe ook Georges Velter (directeur van de hoofdgroep metaalverwerkende nijverheid) en Henri Velge behoorden waren wel gewonnen voor samenwerking met de vakbonden en waren bereid verregaande concessies te doen. De sociale verhoudingen moesten in de toekomst gebaseerd zijn op stijgende welvaart voor de arbeiders door regelmatige loonsverhogingen en een systeem van sociale zekerheid. In dit "fordistisch" systeem van loonarbeidsverhoudingen speelde het corporatisme een essentiële rol. Het moest de vakbonden niet alleen adviesrecht waarborgen over economische materies, een juridische omkadering van het sociale overleg, op basis van rechtspersoonlijkheid voor de vakbonden moest ervoor zorgen dat de sociale vrede gewaarborgd bleef en de vakbonden niet voortdurend nieuwe eisen stelden die de sociale kosten boven de groei van de productiviteit zouden doen uitstijgen. Het sociaal pact moet in dat kader gesitueerd worden. Het was in de visie van Bekaert en zijn medewerkers geen blauwdruk van een nieuw systeem van arbeidsverhoudingen, maar slechts een eerste stap, bedoeld om onmiddellijk na de oorlog de sociale pacificatie in de hand te werken en een akkoord met de vakbonden te vergemakkelijken. Op die manier zou een vergelijk over een definitief systeem van sociale verhoudingen, met waterdichte sancties voor de overtreding van de C.A.O.'s meer kans op slagen hebben.

De tweedeling van het patronaat is niet alleen terug te voeren op ideologische tegenstellingen : ze had een economisch substraat. De Generale en de mijnpatroons zwoeren bij een traditionele economische politiek gebaseerd op export tegen lage prijzen. In deze economistische logica die gedictieerd werd door de feitelijke situatie in de betrokken sectoren, was uiteraard geen plaats voor hogere sociale lasten. In de metaalconstructie, waar het zwaartepunt lag van de modernistische fractie van het patronaat, was de situatie anders. De hoofdgroep had van de modernisering van het productieapparaat één van de kernelementen van haar beleid gemaakt. In die context werd een meer genereuse sociale politiek wel haalbaar.

Het onderzoek van het corporatisme toont aan dat de vaak geponeerde band tussen het corporatisme uit de jaren dertig en de na-oorlogse overlegeconomie geen rechtlijnig proces geweest is. Het corporatisme onderging talrijke transformaties, in functie van de politieke krachtsverhoudingen. De inzet ervan was immers de plaats van de arbeidersbeweging in de staat en in de maatschappij. Het corporatisme kon zowel een strategie zijn om haar te integreren als om haar te elimineren. Bovendien is uit de

geschiedenis van het corporatisme gebleken dat we als we de arbeidersbeweging bestuderen, veel meer dan tot nu toe het geval was, onze aandacht moeten richten op haar tegenspeler, het georganiseerde patronaat. Het onderzoek hierover staat nog in de kinderschoenen. Er is nog werk aan de winkel. (Dirk Luyten)

(1) D. Luyten. Het corporatisme in België. Ontwikkeling en transformaties van het corporatisme als ideologisch en politiek-sociaal verschijnsel. (1886 - 1944). VUB, academiejaar 1991 - 1992. Promotor : Prof. dr. E. Witte

Le corporatisme en Belgique.

Pendant l'entre-deux-guerres et surtout pendant les années trente le corporatisme était en Belgique aussi une idéologie largement répandue. La recherche sur le corporatisme suppose une méthode adaptée, où la réflexion sur des définitions et une typologie est plus que nécessaire et pour lesquelles nous nous référons e.a. à la sociologie politique relative au "néo-corporatisme".

En Belgique, la tradition corporative remonte au dernier quart du 19e siècle. Pendant les années trente, un nombre de variantes apparaissent. Le corporatisme politique, (surtout populaire chez les catholiques conservateurs) était une réaction contre la vague de démocratisation qui déferlait depuis l'instauration du suffrage universel. Les milieux catholiques et patronaux étaient fervents d'un corporatisme socio-économique en réaction contre la démocratisation politique et sociale entre les années 1918 et 1922. Le mouvement syndical chrétien à son tour s'efforçait de propager ce corporatisme et plaidait ainsi radicalement en faveur du droit de codécision économique des syndicats. Les demanistes dans le mouvement syndical socialiste, malgré l'opposition de l'aile gauche, plaidaient aussi pour le corporatisme. Ils eurent même quelque succès dans certaines grandes centrales. Avec cette différence essentielle des syndicats chrétiens que chez les socialistes le droit de grève restait intact et que la personnalité juridique [des syndicats] fut rejetée.

Le corporatisme réapparaît cependant explicitement dans la déclaration gouvernementale de 1930, mais il faut attendre 1938 avant qu'un projet de loi concret - quoique minimaliste - ne soit déposé. L'opposition des patrons des secteurs traditionnels (mines et sidérurgie) déjouait cependant le projet.

Toutefois, la portée du corporatisme ne paraîtra pleinement que pendant l'occupation. Les partisans de l'Ordre Nouveau publiaient des projets d'une nouvelle organisation corporative, mais en réalité, on devait se conformer au corporatisme d'Etat imposé par l'occupant allemand. Les "groupes" et les "Centrales de produits", des organisations publiques entre les mains des P.D.G. du patronat jouaient un rôle-clé dans "L'implémentation" de la politique de production du monde des affaires belge mise au point par le Comité Galopin. Après 1941, sous l'influence des nouveaux rapports de force politiques à la suite de la situation changée aux fronts, une mutation se produisit dans l'interprétation du corporatisme. Le patronat, ainsi que le mouvement ouvrier chrétien, qui déjà auparavant étaient favorables au corporatisme, prenaient leurs dispositions pour l'après-guerre : le

corporatisme devint - quoique pas de nom - l'un des inspirateurs de l'économie de concertation moderne. Cependant, l'évolution du corporatisme d'avant-guerre à l'économie de concertation d'après-guerre n'allait pas de manière linéaire, mais se fit en fonction des rapports de force politiques modifiés. Le corporatisme devint un élément d'intégration du mouvement ouvrier dans l'Etat et la société, plutôt qu'un pas vers son élimination. (G.V., L.S.)

Corporatism in Belgium

In the interbellum and especially in the thirties, corporatism was a widespread current. This was also the case in Belgium. Investigating corporatism requires an adapted method that takes into account definitions and typology. For this purpose we refer to the political sociology on neo-corporatism.

The corporative tradition in Belgium dates back to the last quarter of the nineteenth century. A number of variants emerged in the thirties. Political corporatism, particularly popular in catholic-conservative circles, was a reaction on the wave of political democratization resulting from the introduction of the universal suffrage. A social and economic variant was cherished by catholic employers who reacted on the political and social democratization between 1918 and 1922. The christian trade union also propagated this corporatism although that union perceived it as a radical argument in favour of the right of consultation of trade unions. In spite of left wing opposition the partisans of Hendrik De Man in the socialist trade union also advocated corporatism. They achieved some success in a number of big federations. Yet there were two essential differences on corporatism between the socialist and christian labour movement. The first wanted the right to strike to remain inviolable and rejected the creation of a corporate personality for trade unions.

Still, corporatism explicitly turned up in the government policy statement of 1935. But it was not until 1938 that a rather minimalist bill was put forward. Because employers from traditional sectors such as the mining and steel industry opposed this initiative, it did not produce any effect.

During the German occupation corporatism acquired its full meaning. Partisans of the New Order published blueprints on the new corporate organization. But as far as the actualization was concerned, they kept up with state corporatism imposed by the Germans. The so-called "groepen" and "waren centrales", statutory organizations managed by Belgian top employers, played a key role in implementing the production policy of the Belgian business world as elaborated by the Galopin Committee. After 1941 a new political balance of power resulting from changes on the front brought about a change in the interpretation of corporatism. The employers and the christian labour movement who had favoured corporatism, started preparing for the postwar period. Without actually using the expression they considered corporatism as one of the sources of the modern collective bargaining economy. The evolution from the prewar corporatism to the postwar corporative economy did not follow a straight line, but it took place according to changing power relations. Rather than a first step in eliminating the labour movement, corporatism became a process integrating the workers' movement in state and society. (G.V., P.C.)